

**Centrum pre historickú demografiu a populačný vývoj
Katedra historických vied a stredoeurópskych štúdií**

vol. 16/2

2

Populačné štúdie Slovenska

volume 16

**Filozofická fakulta
Univerzita sv. Cyrila a Metoda**

Centrum pre historickú demografiu a populačný vývoj
Katedra historických vied a stredoeurópskych štúdií
Filozofická fakulta Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave

volume 16, 2023

ISSN 2730-0269

Populačné
štúdie
Slovenska 2

ÜCM

© Populačné štúdie Slovenska, vol. 16, no. 2
(Studies in the Population of Slovakia, vol. 16, no. 2)

Redakčná rada časopisu/Editorial board:

prof. PhDr. Pavol Tišliar, PhD. (predseda), Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave (Slovensko) a Masarykova univerzita (Česká republika); doc. RNDr. Branislav Šprocha, Ph.D., Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave (Slovensko); prof. PhDr. Peter Mičko, PhD., Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici (Slovensko); Mgr. Pavol Krajčovič, PhD., Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave (Slovensko); doc. PhDr. Michal Šmigel, PhD., Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici (Slovensko); Mgr. Peter Vanek, PhD., Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave (Slovensko)

Redaktori/Editors:

Mgr. Pavol Krajčovič, PhD.
doc. RNDr. Branislav Šprocha, Ph.D.

Výkonný redaktor/Executive Editor:

Prof. Dr. Pavol Tišliar, PhD.

Redakcia/Editorial Office:

e-mail: populacne.studie.slovenska@gmail.com
http://khist.ff.ucm.sk/sk/domov/

Periodicita/Frequency:

2x ročne/Semianual
ISSN 2730-0269

Vydavateľ/Published:

Centrum pre historickú demografiu a populačný vývoj
a Katedra historických vied a stredo európskych štúdií
Filozofická fakulta
Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave
Nám. J. Herdu 2
917 01 Trnava

EV 28/22/EPP
ISSN 2730-0269

OBSAH

Pavol Krajčovič:

*České a nemecky hovoriace krajiny ako miesta pôvodu „horských ľudí“
– huncokárov .....* 5

Peter Vanek:

*The Industry of Dry Distillation of Wood in Slovakia
in the years 1934 – 1938 (Production Possibilities and Employment) .....* 23

Marcel Demčák:

*Úloha bezpečnostných orgánov štátu pri zabezpečovaní
štátno-bezpečnostnej agendy, na príklade Okresného úradu v Trnave .....* 39

Matúš Burda:

*Vplyv politicko-spoločenských zmien
na jednotriednu ľudovú/národnú školu v Ruskej Kajni do roku 1968 .....* 49

Literature

- ENGLER, Marko. *Železnice v okolí Smoleníc a Dobrej Vody* [Railways in the vicinity of Smolenice and Dobrá Voda]. Trnava: Marko Engler, 2017.
- Chemické listy pro vědu a průmysl* [Chemical Documents for Science and Industry], 1935, vol. XXIX, No. 11-12.
- Chemické listy pro vědu a průmysl* [Chemical Documents for Science and Industry], 1937, vol. XXXI, No. 11-12.
- Chemické listy pro vědu a průmysl* [Chemical Documents for Science and Industry], 1938, vol. XXXII, No. 15-16.
- JASTRABÍK, Štefan. *90 rokov chémie pod malými Karpatmi (1883 – 1973)* [90 years of chemistry under the Little Carpathians (1883 – 1973)]. Bratislava: Práca, 1973.
- Slovenský priemysel roku 1929* [Slovak Industry in 1929]. Turčiansky sv. Martin: Ústredné združenie slovenského priemyslu [Central Association of Slovak Industry], 1930.
- Slovenský priemysel roku 1930* [Slovak Industry in 1930]. Turčiansky sv. Martin: Ústredné združenie slovenského priemyslu [Central Association of Slovak Industry], 1931.
- Slovenský priemysel roku 1931* [Slovak Industry in 1931]. Turčiansky sv. Martin: Ústredné združenie slovenského priemyslu [Central Association of Slovak Industry], 1932.
- Slovenský priemysel roku 1933* [Slovak Industry in 1933]. Turčiansky sv. Martin: Ústredné združenie slovenského priemyslu [Central Association of Slovak Industry], 1934.
- Slovenský priemysel roku 1934* [Slovak Industry in 1934]. Turčiansky sv. Martin: Ústredné združenie slovenského priemyslu [Central Association of Slovak Industry], 1935.
- Slovenský priemysel roku 1935* [Slovak Industry in 1935]. Turčiansky sv. Martin: Ústredné združenie slovenského priemyslu [Central Association of Slovak Industry], 1936.
- Slovenský priemysel roku 1936* [Slovak Industry in 1936]. Turčiansky sv. Martin: Ústredné združenie slovenského priemyslu [Central Association of Slovak Industry], 1937.
- Slovenský priemysel roku 1937* [Slovak Industry in 1937]. Turčiansky sv. Martin: Ústredné združenie slovenského priemyslu [Central Association of Slovak Industry], 1938.

Úloha bezpečnostných orgánov štátu pri zabezpečovaní štátno-bezpečnostnej agendy, na príklade Okresného úradu v Trnave¹

Marcel Demčák

Ing. Marcel Demčák
University of Ss. Cyril & Methodius in Trnava
Faculty of Arts
Department of Historical Sciences and Central European Studies
Nám. J. Herdu 2
917 01 Trnava
Slovakia
e-mail: demcak1@ucm.sk
<https://orcid.org/0009-0007-0494-0103>

Populačné štúdie Slovenska 16:2:39-47

The role of state security authorities in ensuring the state security agenda, on the example of the District office in Trnava

The article deals with the organized and role of state security authorities in ensuring the state security agenda. The aim of the article was to analyze their role in ensuring the state security agenda through the presidential files of the District office in Trnava in the years 1923 to 1924. Through this analysis, the article points to the cooperation of the state's security bodies in ensuring the protection of the state and its inhabitants.

Keywords: District office, state security agenda, gendarmerie, state security authorities

Úvod

Výkon bezpečnostných zložiek štátu bol rozdelený podľa rakúskeho systému z čias monarchie. Četníctvo bolo v teréne a polícia v mestách. Polícia bola štátna a komunálna, ktorá sa delila na mestskú a obecnú. V konečnom dôsledku četníctvo bolo podporované na vidieku obecnou políciou a v mestách štátnou políciou.² Po vzniku ČSR neexistovala na Slovensku štátna polícia. Bolo to z dôvodu, že prevzatá uhorská policajná sústava týmito zložkami nedisponovala. Vo všetkých mestách existovala mestská polícia.³ Situáciu vyriešilo MPS, ktoré vytvorilo

¹ Príspevok je výstupom z riešenia projektu APVV-0199-20: Transformácia populačného vývoja na Slovensku v regionálnom pohľade od konca 19. do polovice 20. storočia.

² MACEK, Pavel – UHLÍŘ, Lubomír. *Dějiny policie a četnictva II. : Československo (1918-1938)*. Praha : Přeborská tiskárna, 1999. s. 19.

³ Tamže, s. 21

zvláštne policajné oddelenie. V priebehu roku 1919 vznikol kapitanát v Bratislave a Košiciach.⁴

1. Policajné riaditeľstvá a spravodajská ústredňa

Na základe zákona⁵ o zriadení policajných úradov vzniklo policajné riaditeľstvo v Bratislave a Košiciach.⁶ Vláda ČSR sa zaviazala, že do piatich rokov od účinnosti tohto zákona zriadi štátne úrady policajné, kdekoľvek to uzná za potrebné. Ich úlohou by bolo starať sa o verejnú bezpečnosť a pokoj, bezpečnosť osôb a majetku, udržiavať verejný poriadok a viesť evidenciu obyvateľov a cudzincov. Tieto úrady mali prevziať oblasť obecnej pôsobnosti. Dôležitým faktom bolo, že obce boli povinné prispievať k nákladom štátnych policajných úradov vo svojej obci a to po dobu piatich rokov odo dňa zriadenia štátneho policajného úradu. Ďalej mali povinnosť ponechať štátu k užívaniu bezplatne budovy, ktoré slúžili k plneniu úloh štátnymi úradmi. Vláda bola oprávnená, kedykoľvek uzná za vhodné, zrušiť štátny policajný úrad. Po jeho zrušení by prechádzala oblasť jeho pôsobnosti na obec.⁷

Policajné riaditeľstvo v Bratislave malo kompetencie a oblasť záujmu v župe Bratislavskej, Nitrianskej, Považskej a Pohronskej. Policajnému riaditeľstvu v Košiciach pripadla Podtatranská a Košická župa. Medzi ich agendu patrilo aj sledovanie činnosti opozície. Jednalo sa o činnosť komunistickej strany ČSR, slovenskej ľudovej strany, socialistických strán, maďarských a nemeckých politických strán. Viedli záznamy o každom zhromaždení, schôdkach alebo verejných vystúpeniach. Na policajné riaditeľstvo tak prichádzali situačné správy z rôznych častí Slovenska prostredníctvom policajných a politických úradov.⁸

Na Ministerstve vnútra (ďalej len MV) na 13. oddelení pôsobila vojenská a hospodárska administratívna správa četníctva, ktorá spolu s 5. oddelením spravujúcim záležitosti bezpečnostných úradov tvorila III. prezidiálny odbor.⁹ V rámci 5. oddelenia III. odboru pôsobilo aj oddelenie obrannej spravodajskej služby, nazývané tiež oddelenie "N". Jeho úlohou bolo sledovať nebezpečné elementy, extrémistické politické strany a nacionalistické hnutia so separatistickými tendenciami. V prezídiu všetkých zemských úradov a policajných riaditeľstiev boli vybudované spravodajské oddelenia. Policajné prezídiá pri zemských úradoch potom riadili spravodajskú činnosť vo svojej pôsobnosti.¹⁰

⁴ Tamže, s. 22

⁵ Zákon, ktorým sa vláda zmocňuje zriaďovať štátne policajné úrady zo dňa 16. marca 1920, č. 165/1920 Sb. z. a n.

⁶ MACEK, Pavel – UHLÍŘ, Lubomír. Dějiny policie a četnictva II..., s. 24

⁷ Z. č. 165/1920 Sb. z. a n.

⁸ Dočasný inventár. Policajné riaditeľstvo v Bratislave 1920-1945 (1950). Štátny slovenský ústredný archív v Bratislave. 1961-1962.

⁹ MACEK, Pavel – UHLÍŘ, Lubomír. Dějiny policie a četnictva II..., s. 53.

¹⁰ Tamže, s. 29.

Ako príklad zapájania četníctva do záležitostí spravodajskej služby poslúži obežník, v ktorom MPS odporúčalo, aby sa k získavaniu správ o pomeroch v susedných štátoch nenápadne využívalo vypočúvanie prichádzajúcich československých občanov zo zahraničia alebo aj od cudzincov, ktorí po príchode svoj pobyt prihlasujú. Vypočúvanie sa malo vykonávať celkom nenápadne, aby vypočutý nevyčítal dôvod prečo mu bola otázka položená. Získané informácie mali byť „...podávané podľa predpisov o službe spravodajskej...“¹¹ Okresný náčelník správu preposlal notárovi mesta Trnava, oddeleniu štátnej polície v Trnave, všetkým četníckym staniciam a notariátom s dodatkom, aby mu všetky informácia dôležité pre štát osobne ihneď hlásili.¹²

V tomto ohľade znalosti četníkov o osobách a okolí v mieste ich pôsobenia patrili medzi ich najdôležitejší pomocný prostriedok. Znalosti o okolí im slúžili najmä na orientáciu v priestore, aby vedeli aj v noci nájsť pobyt ktorejkoľvek miestnej osoby. Museli poznať všetkých obyvateľov svojho obvodu. Išlo najmä o verejných úradníkov, obecných funkcionárov, lekárov, zverolekárov, lesní personál a pod., ako aj osoby, ktoré mali vplyv alebo užívali vážnosť obyvateľov. Predovšetkým išlo o poslancov, predákov, dôverníkov politických strán, redaktorov novín a pod. Kvôli získavaniu správ o rozličných veciach museli poznať osoby, čo sa najviac stýkali s ostatnými ľuďmi. Jednalo sa o obchodníkov, roznášačov potravín, kominárov, podomových obchodníkov, cestujúcich a pod. V neposlednom rade museli poznať osoby, ktoré ohrozovali bezpečnosť, ako aj osoby, ktoré sa s nimi stretávali.¹³

V súvislosti so zákonom na ochranu republiky¹⁴ vznikla od 1. januára 1923 na MV Spravodajská ústredňa. Bola integrálnou súčasťou policajného riaditeľstva v Prahe a priamo podliehala policajnému prezidentovi.¹⁵ Odbočky spravodajskej ústredne pôsobili teritoriálne v Prahe, Brne, Opave, Bratislave, Košiciach a Užhorode.¹⁶ Riadila a koordinovala obrannú spravodajskú službu vykonávanú politickými úradmi, štátnymi policajnými a vojenskými úradmi.¹⁷ Jej úlohou bolo viesť evidenciu výzvednej činnosti, osôb odsúdených pre vyzvedačstvo, osôb podozrivých z vyzvedačstva a sledovanie komunistických hnutí.¹⁸ Štátnym orgánom a úradom, ktoré boli poverené výkonom obrannej spravodajskej služby podávala

¹¹ Obežník župného úradu č. 75/1923 prez. z 26.1.1923. MVSR - Štátny archív v Trnave (ŠA Trnava), f. Okresný úrad v Trnave (f. OU Trnava), inv. č. 333, škat. č. 1, sign. 65/1923 prez.

¹² Tamže, sign. 65/1923 prez.

¹³ ERHART, Josef. *Rukovně četnictva*. Nový Bydžov : Grafické závody V. & A. Janata, 1932. s. 325.

¹⁴ Zákon na ochranu republiky zo dňa 19. marca 1923, č. 50/1923 Sb. z. a n.

¹⁵ MACEK, Pavel – UHLÍŘ, Lubomír. Dějiny policie a četnictva II..., s. 29.

¹⁶ Tamže, s. 30.

¹⁷ MALÝ, Karol et al. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. vydanie. Praha : Leges, 2010, s. 388.

¹⁸ Tamže, s. 387.

informácie o vyzvedačoch a osobách podozrivých z vyzvedačstva. Spravodajská služba a jej odbočky spolupracovali s vojenskou spravodajskou službou.¹⁹ O ich súčinnosti hovoril obežník župného úradu, ktorý informoval o dátume a programe blížiacей sa porady. Jej programom mala byť úprava formy vzájomnej spolupráce v spravodajských záležitostiach medzi Zemským vojenským veliteľstvom pre Slovensko a Zemským četníckym veliteľstvom v Bratislave, medzi odbočkami Spravodajskej ústredne na Slovensku a Zemským vojenským veliteľstvom pre Slovensko a medzi odbočkami Spravodajskej ústredne na Slovensku a Zemským četníckym veliteľstvom v Bratislave a jeho "oddelením V.". Azda najdôležitejším bodom programu z pohľadu zabezpečenia štátno-bezpečnostnej agendy okresného úradu bola úprava vzájomnej spolupráce v spravodajských záležitostiach medzi podriadenými vojenskými úradmi a politickými a policajnými úradmi I. a II. inštancie.²⁰

Podrobnejšie vzájomnej spolupráci sa venoval obežník, ktorý požadoval od všetkých podriadených úradov „...aby všetky im známe prípady vyzvedačstva proti republike československej z doby pred zabájením činnosti Zpravodajskej ústredne oznámily jej dodatočne podľa analógie článku 6. inštrukcie zpravodajskej ústredne. Odpis zprávy nech zašlu aj príslušnej zpravodajskej odbočke...“²¹ Ďalej oznamoval, že zriadením spravodajskej ústredne sa nebude meniť doterajšia spravodajská pôsobnosť politických a policajných úradov. Aj naďalej budú v prvom rade oni povolávaní, aby vo svojom obvode zakročovali proti vyzvedačstvu. Majú však povinnosť takéto prípady telegraficky alebo telefonicky hlásiť príslušnej spravodajskej odbočke. Prioritne mali oznamovať všetky osoby postavené pred súd pre podozrenie z vyzvedačstva, osoby zadržané pre podozrenie z vyzvedačstva a osoby podozrivé z vyzvedačstva, ktoré doposiaľ nezadržali. Ak spravodajská ústredňa alebo jej odbočky neoznámili bližšie opatrenie v nahlásených prípadoch, boli politické a policajné úrady povinne naďalej pokračovať v pátraní.²²

2. Četníctvo

Okresnému náčelníkovi pri zabezpečovaní politicko-bezpečnostných záležitostí asistovalo četníctvo ako podriadený orgán okresného úradu.²³ Četníctvo bolo definované, podľa zákona o četníctve²⁴, ako vojenský organizovaný zbor, ktorý bol určený k udržiavaniu verejného poriadku a verejnej bezpečnosti. Bolo orgánom

štátnej politickej správy a vykonávalo služby bezpečnosti v podriadenosti štátnych politických úradov.²⁵ Každý četník musel zložiť prísahu, v ktorej sľuboval vernosť a službu ČSR.²⁶ V oblasti výcviku, disciplíny, služobnej kontroly a administratívy podliehalo MV. Generálny veliteľ četníctva bol najvyšším vojenským predstaveným všetkých príslušníkov četníctva a zodpovedal za disciplínu a vojenský poriadok v četníctve.²⁷ Zemské četnícke veliteľstvá ako najvyššie orgány četníctva boli zriaďované v Čechách, na Morave, v Sliezske, na Slovensku a v Podkarpatskej Rusi. Z hľadiska územného rozsahu boli rozdelené na obvody exponovaných štábných dôstojníkov. Tie boli zase rozdelené na veliteľské oddelenia, ktoré pozostávali z dvoch a viacerých okresných četníckych veliteľstiev. Okresné četnícke veliteľstvo bolo zriadené pre každý štátny politický okres. Pod okresné četnícke veliteľstvo patrili četnícke stanice.²⁸ Okresné četnícke veliteľstvo v Trnave malo svoje četnícke stanice v Cíferi, Seredi, Nadaši, Špačinciach, Žigarde (dnešný Žihárec) a Majcichove.²⁹

Četníctvo vykonávalo službu obyčajnú a zvláštnu. Tá prvá sa týkala bežných povinností četníctva, ktoré si nevyžadovali zvláštne pokyny od úradov. Zvláštna služba sa týkala vykonávania asistenčnej služby, služobných úkonov uložených politickým úradom, eskortu väzňov a iných vrchnostenských nariadení.³⁰

Okresný úrad po dohode s príslušným veliteľským oddelením schvaľoval náčrt obvodu četníckych staníc. Obvod mohol obsahovať iba obce a objekty patriace tomu istému okresu. Podľa schváleného náčrtu mali četnícke stanice vykonávať obchádzku. Každú službu musel četník zapisovať do služobnej knihy. Četnícke stanice museli zasielať služobnému úradu na konci každého týždňa krátky výpis zo staničnej služobnej knihy v prípade, ak služobný úrad nesídlil v tom istom mieste ako četnícka stanica.³¹ Pri mimoriadnych situáciách alebo v prípade zhoršenia bezpečnostnej situácie dochádzalo na zvláštny príkaz služobného úradu k vytváraniu četníckych expozitúr. Jednalo sa o exponovanie jedného alebo viacerých četníkov na určité miesto v rámci obvodu. Títo četníci podliehali veliteľstvu najbližšej četníckej stanice v okrese.³²

Týždenné správy podávali informácie za uplynulý týždeň podľa vopred stanovených oblastí. Informovali o verejnom poriadku, situácii robotníkov, činnosti komunistov, činnosti politicky nespohľivých osôb a organizácii,

¹⁹ MACEK, Pavel – UHLÍŘ, Lubomír. Dějiny policie a četníctva II..., s. 30.

²⁰ ŠA Trnava, f. OÚ Trnava, inv. č. 333, škat. č. 4, sign. 906/1923 prez. Obežník župného úradu č. 4963/1923 prez. z. 3.11.1923.

²¹ Tamže, inv. č. 334, škat. č. 5, sign. 191/1924 prez. Obežník župného úradu č. 1181/1924 prez. z. 14.2.1924.

²² Tamže, sign. 191/1924 prez.

²³ TIŠLIAR, Pavol. *Okresné zriadenie na Slovensku v rokoch 1918-1945*. Krakov : SPS, 2013, s. 75.

²⁴ Zákon o četníctve zo dňa 14. apríla 1920, č. 299/1920 Sb. z. a n.

²⁵ ERHART, Josef – PINKAS, Oldřich. *Sbírka četnických předpisů*. Kroměříž : Knihtiskáren J. Gusek, 1923, s. 1.

²⁶ Tamže, s. 30.

²⁷ *Almanach branné moci a četníctva 1921*. I. ročník. Praha : Alois Hynek, 1920, s. 260.

²⁸ Tamže, s. 261.

²⁹ Tamže, s. 273.

³⁰ ERHART, Josef – PINKAS, Oldřich. *Sbírka četnických...*, s. 96.

³¹ ERHART, Josef. *Rukověť četníctva...*, s. 168.

³² MACEK, Pavel – UHLÍŘ, Lubomír. *Dějiny policie a četníctva II...*, s. 58.

správani sa štátnych zamestnancov, zakázanej tlači a dostatku životných potrieb pre obyvateľov. Napríklad týždenná správa četníckej expozitúry “Trnava-mesto“ oznamovala, že nebol narušený verejný poriadok za uplynulý týždeň. Situáciu v prostredí robotníkov hodnotila ako pokojnú, najmä ak bola vyplácaná podpora v nezamestnanosti.³³ Je potrebné pripomenúť, že četníctvo malo venovať zvláštnu pozornosť udalostiam, ktoré boli spojené s robotníkmi a predstavovalo by potenciálne riziko pre verejný pokoj a poriadok. Jednalo sa o schôdze robotníkov v továrňach, závodoch a na staveniskách, ktoré by mohli nadobudnúť nebezpečnú povahu. Vystupovanie četníkov voči robotníkom malo byť úctivé a dôveru vzbudzujúce. Svojím správaním mali byť oporou pre robotníkov pred zvädzaním a zastrášaním zo strany agitátorov.³⁴ Četnícka expozitúra popisovala intenzívnu činnosť komunistov pri organizovaní všetkých nezamestnaných osôb. Taktiež informovala o tom, že platia mesačný príspevok vo výške 50 halierov. Činnosť politicky nespoľahlivých osôb nebola spozorovaná. Spomínala zábavný podnik “Intim-Bár“, kde „...*specielne jsou zaměstnané síli z Rakouska a hlavně z Maďarska, o jejichž politické spolehlivosti nelze ani mluvit*“.³⁵ Ohľadom správania sa štátnych zamestnancov ponechaných z čias monarchie, poukazyvala na ich lojálne správanie sa. Letáky a podobné protištátne časopisy neboli rozširované. Životných potrieb bolo dostatok, ale ceny neklesli po nedávnom zvýšení. Okresný náčelník následne nariadil zistiť nenápadným spôsobom štátnu príslušnosť a spoľahlivosť príslušných osôb v “Intim-Báre“. Odpoveď na jeho nariadenie mu bola odoslaná 4. marca 1923. V odpovedi sa uvádzalo, že vyšetrovanie ich totožnosti nebolo jednoduché, keďže všetci zamestnanci boli pravidelne k 1. a 15. dňu v mesiaci menení. Podľa zistených informácií zamestnávani boli cudzinci nemecko-maďarským zmýšľaním. Keďže niektorí zamestnanci neboli prihlásení k pobytu v Trnave, bolo vykonané trestné oznámenie.³⁶

Evidenciou cudzincov sa zaoberalo nariadenie Župného úradu v Bratislave³⁷, ktoré upozorňovalo na prísne dodržiavanie všetkých ustanovení o evidencii a hlásení cudzincov. Pozornosť mala byť venovaná najmä činnosti podozrivých cudzincov. Prednosta úradu alebo ním poverený zástupca mal vždy 1. a 13. deň v mesiaci prezrieť evidenciu cudzincov. Hľadať mal osoby stíhané, podozrivé alebo často cestujúce. Povolenie k pricestovaniu, predĺženie pobytu alebo povolenie pre prechod z jednej župy do druhej vydával iba Minister s plnou mocou pre

správu Slovenska (ďalej len MPS).³⁸ Žiadosti o povolenie k pricestovaniu mali byť odovzdávané výlučne u príslušného notárskeho úradu s cieľom pripojenia úradnej mienky. Notárske úrady sa mali v prípade obecných svedectiev, ktoré súviseli s udelením povolenia k pricestovaniu, obrátiť priamo na župný úrad.³⁹

Zaujímavá bola týždenná správa, ktorá poukazyvala na nelojálne správanie sa štátnych zamestnancov ponechaných z čias monarchie. Správa začínala oznamom o dodržiavaní verejného poriadku, pokojnom správaní sa robotníkov a žiadnej činnosti politicky nespoľahlivých osôb. V oblasti protištátnej tlače, bol spozorovaný odbor maďarských, proti štátu pišúcich maďarských novín hlavne u členov kresťanských socialistov. U ponechaných štátnych zamestnancov z monarchie bolo zaznamenané, že „...*chovají se velmi nevděčně ba přímo nepřátelsky proti čsl. úradům, hlavně proti úředníkům a zaměstnancům české národnosti, což nikterak před veřejností netají. To se jeví zvláště u poštovních a železničních zaměstnanců*...“⁴⁰ Sem je vhodné podotknúť, že po vzniku ČSR ostalo v úradných funkciách mnoho osôb lojálnych maďarskej vláde. Prijatím zákona o dočasnej úprave politickej správy na Slovensku⁴¹ sa uskutočnilo poštátnenie úradníctva. Úradníci museli do 60 dní od platnosti tohto zákona požiadať MPS o prijatie do štátnej služby. V prípade prijatia do služby museli ešte zložiť sľub vernosti ČSR. Tento proces zabezpečil prepustenie nespoľahlivého maďarského úradníctva. Problémom však bolo, že na Slovensku v tom období chýbal dostatok kvalifikovaných osôb. ČSR vláda to riešila kvalifikovanými silami z českých krajín.⁴²

Keďže okresný náčelník požadoval bližšie informácie, tak mu bola zaslaná ďalšia správa. Popisovala neprístojne správanie sa k republike a osobám českej národnosti riaditeľom miestnej poštovnej pobočky Aloisom Beniačom, ktorý „...*jednak svým osobním vystupováním již ignoruje každého Čecha, mimo to i zřizence a úředníky české národnosti a Slováky republikánsky smíšející dle možnosti při každé příležitosti pronásleduje a naopak nadržuje lidem proti státně smýšlejícím*...“⁴³ Získané informácie boli od poštových úradníkov a súkromných osôb, ktoré s ním prichádzali do styku. Prípady k úradnému zakročeniu neboli získané. Medzi osobami na železniciach sa jednalo o vlakvedúceho na trati Trnava - Kúty Michala Bruckera, ktorý „...*jest silně exponován ve straně křesť. soc. a agituje mezi železničními zřizenci hlavně Slováky*“

³⁸ Výnos MPS č. 5922 adm. V. zo dňa 8.3.1922

³⁹ ŠA Trnava, f. OÚ Trnava, inv. č. 333, škat. č. 1, sign. 72/1923 prez. Nariadenie župného úradu č. 74/1923 prez. z 27.1.1923.

⁴⁰ ŠA Trnava, f. OÚ Trnava, inv. č. 333, škat. č. 1, sign. 237/1923 prez. Týždenná správa expozitúra Trnava-mesto z 28.3.1923.

⁴¹ Zákon o o dočasnej úprave politickej správy na Slovensku zo dňa 22. marca 1920, č. 210/1920 Sb. z. a n.

⁴² TIŠLIAR, Pavol. Okresné zriadenie..., s. 14.

⁴³ ŠA Trnava, f. OÚ Trnava, inv. č. 333, škat. č. 1, sign. 237/1923 prez. Týždenná správa expozitúra Trnava-mesto z 28.3.1923.

³³ ŠA Trnava, f. OÚ Trnava, inv. č. 333, škat. č. 1, sign. 114/1923 prez. Týždenná správa expozitúra Trnava-mesto z 15.2.1923.

³⁴ ERHART, Josef – PINKAS, Oldřich. Sbíрка četnických předpisů. ... s. 159.

³⁵ ŠA Trnava, f. OÚ Trnava, inv. č. 333, škat. č. 1, sign. 114/1923 prez. Týždenná správa expozitúra Trnava-mesto z 15.2.1923.

³⁶ Tamže, sign. 114/1923 prez.

³⁷ ŠA Trnava, f. OÚ Trnava, inv. č. 333, škat. č. 1, sign. 72/1923 prez. Nariadenie župného úradu č. 74/1923 prez. z 27.1.1923. Štátny archív v Trnave, fond Okresný úrad v Trnave.

by se organizovali v této straně, vysvětluje jim výhody které by nabily po vyhnání Čechů ze Slovenska...“.⁴⁴ Informácie získali od železničných pracovníkov. Nikto by sa však neodvážil ísť proti nemu svedčiť.⁴⁵

Záver

Zavedenie župnej reformy do praxe prinieslo užšiu spoluprácu politických a bezpečnostných orgánov štátu pri zabezpečovaní štátno-bezpečnostnej agendy. Jej prudký nárast utvrdil politické a bezpečnostné orgány štátu v tom, že potrebujú pre zabezpečenie svojej činnosti právnu ochranu. Situácia vyriešili prijatím zákona na ochranu republiky, v ktorom jasne vymedzili jednotlivé druhy trestných činov konaných proti štátu. Táto udalosť mala z hľadiska záujmov štátu zabezpečiť jeho suverenitu, formu a územnú celistvosť. Uplatnením ustanovení zákona do praxe vyvstala potreba riešiť protištátnu činnosť už v jej základoch. Vzniknuté okolnosti vytvorili vhodné podmienky pre ďalší rozvoj bezpečnostných orgánov štátu.

Cieľom článku bolo analyzovať úlohu bezpečnostných orgánov štátu pri zabezpečovaní štátno-bezpečnostnej agendy na príklade Okresného úradu v Trnave v rokoch 1923 až 1924. Článok sa venuje rozvoju polície, vzniku civilnej spravodajskej služby, ako aj ich súčinnosti s politickými orgánmi štátu a četníctvom. Ďalej sa zaoberá četníctvom, pričom pozornosť je upriamená na týždenné situačné správy, ktoré slúžili prednostovi okresného úradu ako základ pre vytváranie mesačných situačných správ. Článok poukazuje na vzájomnú spoluprácu bezpečnostných a politických orgánov štátu pri zabezpečovaní ochrany štátu a jeho obyvateľov. Uvedená spolupráca si vyžadovala aj rozvoj vnútorných predpisov, ktoré zaručovali nastavenie a dodržiavanie pravidiel pre zabezpečenie ich súčinnosti.

Zoznam prameňov a literatúry

Archívne pramene

MV SR – Štátny archív Trnava

- f. Okresného úradu v Trnave 1923-1944.

Inventár Okresného úradu v Trnave 1923-1944. Trnava, 1963.

Edované pramene

Almanach branné moci a četníctva 1921 : I. ročník. Praha : Alois Hynek, 1920.

Literatúra

ERHART, Josef. *Rukověť četníctva*. 3. doplnené vydanie. Nový Bydžov : Grafické závody V. & A. Janata, 1932. 574 s.

ERHART, Josef – PINKAS, Oldřich. *Sbírka četnických předpisů*. Kroměříž : Knihotiskáren J. Gusek, 1923. 215 s.

JANAS, Karol. *Dejiny verejnej správy na Slovensku*. Trenčín: Trenčianska univerzita Alexandra Dubčeka v Trenčíne, 2007, 55 s. ISBN 978-80-80752263-7.

MACEK, Pavel – UHLÍŘ, Lubomír. *Dějiny policie a četníctva II. : Československo (1918-1938)*. Praha : Příbramská tiskárna, 1999. 230 s. ISBN 80-902670-0-9.

MALÝ, Karol et al. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. vydanie. Praha : Leges, 2010. 640 s. ISBN 978-80-87212-39-4.

TIŠLIAR, Pavol. *Okresné zriadenie na Slovensku v rokoch 1918-1945*. Krakov : Spolok Slovákov v Poľsku, 2013. 158 s.

Pramene práva

Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé, roč. 1920 – 1923.

⁴⁴ Tamže, sign. 237/1923 prez.

⁴⁵ Tamže, sign. 237/1923 prez.